

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

חֶמְדָּה יָמִים

HEMDAT YAMIM

פְּרֻשַׁת הַשְּׁבוּעַ, שַׁבַּת הַגְּדוֹל תשפ"ג

משכן, מקדש ומדינה יהודית הולכים יחדיו! (חלק ב')

הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

ישות מדינית יהודית עצמאית הינה חלק בלתי נפרד מהופעת מלכות השם בעולם, כך לימדנו הראי"ה קוק זצ"ל. ננסה להוכיח זאת ממבנה פרקי המקדש, המופיעים בספר מלכים א'. סדר הנבואות, ולא רק תוכנם, מלמד אותנו רבות.

פרקים א-ב בספר מתארים את ההכרעה בשאלה מי ישב על כסא דוד, וממילא מי יישב על "על פסא מלכות יקוק על ישרא"ל?

(דבה"י א כ"ח ה, עיינו גם שם כ"ט כג.)

פרקים ג-ה עוסקים בבניינה הפוליטי והמדיני של ממלכת שלמה. בקשרים הדיפלומטיים, במערכת המשפט, בקבינת המדיני, בחלוקת המחוזות המנהליים ברחבי ממלכה, בקשרים התרבותיים עם חכמי אומות העולם ובקשרים הכלכליים עמם.

פרקים ו-ח עוסקים בבניין המקדש וחונכותו. (למעט פרק ז פסי' א-יא, בהמשך נסביר את משמעותם). כוללים את מידות הבניין, האולם שנוסף, ההיכל וקדש הקדשים, העליות והגגות, הכלים והתוספות בתחום זה, המזבחות ועיצוב הקירות והדלתות. התוספות בחצר, העמודים, הים, הכיורים והמכונות. כמו כן גם תיאור המסיבה הגדולה שנערכה בחודש תשרי, אחרי עשרים שנה של עבודה קשה. שיאו של המבצע היה הכנסת הארון לקדש הקדשים. החגיגה כללה גם תפילות וברכות של שלמה המלך שפיקד עליו.

פרקים ט-י עוסקים שוב בבניין הממלכה מבחינה פיזית. בניית הערים וערי הרכב, הרחבת הקשרים הדיפלומטיים גם לארצות רחוקות, ההשתלטות על דרכי המסחר הבינלאומיות והרווחים העצומים.

מבנה זה של ממלכה – מקדש – ממלכה, מבטא הבנה רוחנית כי המדינה היא המעטפה של המרכז הרוחני. היא המסגרת שלתוכה צריך ליצוק משמעות ועומק של ערכים, שאמורים להפוך את מדינת היהודים לאור לגויים, וכמי שמנחילה את דרך הצדקה והמשפט לעולם כולו (בראשית י"ח ט).

המשמעות היא שאי אפשר לנתק בין מה שנראה לכאורה חול לבין הקודש.

נשוב עתה למופיע בפרק ז' פסוקים א-יא. הנביא מתאר לנו את בנייתה של קריית הממשלה, בירושלים בימי שלמה המלך. מיקומם של פסוקים אלה בתוך פרקי המקדש שוב מדגיש כי אי אפשר להפריד בין הדברים. שבע שנים הוקדשו לבניין בית המקדש, שלש עשרה שנים הוקדשו לבניין משרדי הממשלה שהבולטים שבהם היו אולמות משרד הביטחון, משרד החוץ ומשרד המשפטים. כאמור לאחר עשרים שנה הוכנס הארון לקודש הקודשים.

ואז כולם התכנסו תחת הסוכה שראויה להכיל את כלל ישראל.

מצאות זו מתוארת גם בשיר של יום שני:

"שיר מזמור לבני קרח: גדול יקוק ומהלל מאד הר קדשו: (כל העיר כולל בנן המקדש ומשרדי הממשלה הם "עיר אל-הינו הר קדשו")
יפה נוף משוש פל הארץ הר ציון ירקתי צפון קרית מלך רב:

אל-הים בארמנותיה נודע למשגב". (המלך הרב הוא כינויו של הקב"ה והוא גם כינויו של מלך ירושלים)...

פאשר שמענו פן ראינו בעיר יקוק צבאות בעיר אלהינו אלהים יכוננה עד עולם סלה"...

סבו ציון והקיפיה ספרו מגדליה: שיתו לבכם לחילה פסגו ארמנותיה למען תספורו לדור אחרון:

פי זה אלהים אלהינו עולם ועד הוא ינהגנו על מות" (תהלים מ"ח).

כך נראית ירושלים בעיני בני קורח הלויים המשוררים, שילוב של מגדלים וארמונות של מלך מלכי המלכים ומי שמייצג אותו על פני האדמה - הרשות המבצעת של מדינת היהודים.

דברים אלה מצטרפים למה שכתבנו בשבוע שעבר ([פר' ויקרא](#)) על הקשר שבין המלכות ובנין המשכן והמקדש.

הבה נתפלל כי נזכה לחזות עוד יותר בשבוע ד' ציון

ונזכה לחוג את הפסח בעליה לרגל אל ארמונות ומגדלי ירושלים שיחברו בין הקודש לבין מה שנראה חול.

לע"י הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

לעילוי זשבת

הרב ישראל רוזן י"ג בחשוון תשע"ח	הרב יהושע רוזן ט"ו באדר א' תשפ"ב	מר משה וסרצוג כ" בתשרי תשפ"א	פרופ' ישראל אהרוני י"ד בכסלו תשפ"ג	הרב ד"ר גרי' האכבוים י"ח באדר ב' תשפ"ב
מרת לאה מאיר כ"ז בניסן תשפ"ב	גב' צפורה בת יונה דונייר נלב"ע י"ב אדר א'	מר יצחק טרשנסקי כ"ח באדר תשפ"א	מר זליג וגב' שרה ונגרובסקי כ"ה בטבת תשפ"ב / י' בתמוז תשע"ד	מר שמואל וגב' אסתר שמש י"ז בסיוון / כ' באב
בלהה בת ישראל מרמורש ז"ל א' מנחם אב תשפ"א	הרב שלמה מרזל י' באייר תשע"א	הרב שמואל כהן שבט תשפ"א	ר' מאיר וגב' שרה ברכפלד (שרה - ט"ז בטבת תש"ף)	הרב אשר וגב' סוזן וסרטייל ט"ז בכסלו / אלול תש"ף
חיים לייב בן מיכאל קרייסל ב' בשבט	הרב ראובן וחיה לאה אברמן ט' בתשרי תשע"ו / כ' בתשרי תשפ"ב	הרב שמואל וגב' רבקה ברנדמן ט"ז בטבת תשפ"ג / ח' באייר תשפ"א	ר' אברהם ומרת גיטה קליין י"ח באייר / ד' באב	ר' אליהו כרמל וגב' מלכה טויבע כרמל ח' באייר תשע"ו / י"א מנחם-אב תשס"ט
לע"י הרב יוסף מרדכי שמחה שטרן ז"ל נלב"ע כ"א באדר א' תשע"ד			צפורה בת יונה דונייר ע"ה נלב"ע י"ב אדר א'	גב' גילי קושיצקי י"ט באדר ב' תשפ"ב

Eretz Hemdah

ארץ חמדה, ע"ר

רח' ברוריה 2, ירושלים 91080 Bruriya St., Jerusalem 91080

Tel: 02-5371485 info@eretzhemdah.org WWW.ERETZHEMDAH.ORG

חֵמְדַּת שְׁנַת הַשְּׁבַע

הרב בצלאל דניאל – ראש תוכנית מורנו מבית 'ארץ חמדה'

מדוע מועדי ביעור פירות שביעית מגיעים לפני החגים

כפי שכבר פרסמנו והזכרנו, השבוע נזכה לקיים את מצוות ביעור שביעית על יין השביעית. נעמיק במקור הדברים: הגמרא (מסכת פסחים דף נג עמוד א) מביאה תוספתא המפרטת מספר מועדי ביעור מרכזיים: תלמוד בבלי מסכת פסחים דף נג עמוד א אוכלין בענבים עד הפסח, בזיתים עד העצרת, בגרוגרות עד החנוכה, בתמרים עד הפורים

זהו פירוט מועדי הביעור של פירות משבעת המינים, וראו זה פלא: כולם יוצאים בדיוק לפני החגים! לכאורה זה מפתיע: מועד הביעור הוא מועד חקלאי, ולא אמור להיקבע לפי מועד "דתי". מתחייבים בביעור כאשר הפירות כלו מן השדה, ולא בהתאם לחגים ומועדים!

פן אחד של הדברים הוא שהתורה קושרת בין העונות החקלאיות והחגים. "שמור את חודש האביב" - אנו נדרשים לוודא שפסח יוצא בעונה הנכונה, ממילא שבועות הוא "חג הקציר", ופורים תמיד יהיה חודש לפני פסח (גם בשנים מעוברות). על החנוכה כבר דרשו רבותינו שבחנוכה אדם הראשון ראה שהימים מתקצרים, והחל מחנוכה התחילו להאריך. הווה אומר: חנוכה גם מחובר לעונה מסוימת, ולא בכדי.

אך נעמיק לרובד נוסף. אחת מהמצוות שתיקנו אנשי כנסת הגדולה בפורים היא לשלוח מנות איש לרעהו, בכדי לשמח אותם בחג. אך פורים אינו המקור הקדום ביותר לתקנת משלוח מנות.

בספר נחמיה (פרק ח) מסופר על כך שעם ישראל התאספו לתפילה, תשובה וזעקה בראש השנה. בסוף התפילה נחמיה עומד בפני העם ואומר (שם פסוק י):
וַיֹּאמֶר לָהֶם: לָכוּ אַכְלוּ מִשְׁמְנֵי וּשְׂתוּ מִמַּתְקִים וְשְׁלְחוּ מְנוֹת לְאֵין נֶכֶן לוֹ, כִּי קְדוֹשׁ הַיּוֹם לְאֲדֹנָינוּ, וְאַל תַּעֲצְבוּ, כִּי חֲדָוֹת ה' הִיא מַעֲזָכֶם:

נחמיה מעודד את העם לחגוג את החג כמו שחוגגים כל יום טוב. בין השאר, בשליחת מנות איש לרעהו. זהו אחד המאפיינים הקבועים של החג: שמחה שנובעת מהשתתפות באוכל ובהוצאות החג. דבר זה רמוז בכך ששני סוגי מלאכות האסורות בשבת מותרות ביום טוב: מלאכות אוכל נפש, המאפשרות את הכנת האוכל, ומלאכת הוצאה מרשות לרשות. מדוע? בכדי לאפשר שליחת מתנות ביום טוב. המשנה וגמרא בסוף פרק ראשון במסכת ביצה עוסקות במתנות שונות שהיו שולחים ביום טוב. ניכר מהגמרא שמדובר במנהג מאוד רווח בקהילות ישראל.

למדנו שהרמב"ם והרמב"ן חולקים אם הביעור הוא כילוי של פירות השביעית, או הפקרה. למדנו עוד שהרעיון העומד מאחורי ההפקרה הוא השבת מצב השמיטה שנית. הפקרת הפירות במועד בו כלו הפירות מן השדה, מאפשרת לשחזר את השותפות שהתורה דורשת בשמיטה.

הזמן המתאים ביותר לייצר את השותפות הזאת היא בחגים. ההלכה מעודדת את שליחת המתנות בחגים, וכך מייצרת תחושה עמוקה יותר של שותפות. זהו חלק בלתי נפרד משמחת החג. לכן בערב החג משחזרים את השמיטה בצורה ממוקדת, בעזרת הפקרת המינים השונים. כך אנו נכנסים לאווירה הנכונה בחג, כפי שהרמב"ם כותב (הלכות מגילה פרק ב הלכה יז) על פורים, אך, כאמור, הדברים מבוססים על מה שכבר היה נהוג בחגים:

מוטב לאדם להרבות במתנות אביונים מלהרבות בסעודתו ובשלוח מנות לרעיו, שאין שם שמחה גדולה ומפוארה אלא לשמח לב עניים ויתומים ואלמנות וגרים, שהמשמח לב האמללים האלו דומה לשכינה שנאמר (ישעיהו נ"ז) להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים.

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

מתפללים לרפואתם השלימה, בתוך שאר חולי עם ישראל, של:

טל שאול בן יפה ר' יצחק בן בריינדל גיטא חוה ראנלה בת פיילא משה בן רחל עובדיה בן אסתר מלכה יוסף בן אורית	ניר רפאל בן רחל ברכה מאירה בת אסתר הילה צפנת בת שרה טובה הילל בן תמר שפרה אריה יצחק בן גאולה מרים ג'קלין בת רינה	אורי לאה בת חיה תמימה נטע בת מלכה רבקה בת שרה בלה ירחמיאל בן זלטה רבקה חיים מרדכי פרץ בן אסתר מלכה מיכאל אלכסנדר אברהם בן שרה מלכה
---	---	---

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן, יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה"

הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח וביורור מקיפים במקורות. בין הנושאים הנדונים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון, מדיניות פסקלית ומוניטרית, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה, כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישיות, זכויות אזרח ועוד ועוד.
זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראל של מכון ארץ חמדה.

לרכישה

הלכה פסוקה

תקצירים מתוך פסקי דין - רשת בתי הדין 'ארץ חמדה גזית'

עורך: הרב הדיין עקיבא כהנא, חוקר במכון משפט והלכה בישראל

מחלוקת בין מזמין לקבלן אודות בניית פיר מעלית בבניין

'ארץ חמדה גזית' ירושלים / תיק מס' 81060 / תשרי תשפ"ג

דיינים: הרב יוסף כרמל, הרב אריאל כהן, הרב יעקב ידידיה לוי

המקרה בקצרה: התובע הוא יו"ר ועד בית בבניין (להלן, הבניין). דיירי הבניין החליטו לבנות פיר ולהתקין מעלית, ולשם כך שכרו את הנתבעת שהיא חברה קבלנית, תמורת 390,000 ₪ ועוד מע"מ. התובע חתם עם הנתבעת כאדם פרטי ולכן פסק הדין חל עליו באופן אישי.

הנתבעת סיכמה עם התובע על התקנת מעלית מסוימת (להלן, מעלית א') ובנתה את פיר המעלית, אך המעלית לא הותקנה. לאחר כחצי שנה של הפסקה בעבודות, החליט התובע להתקדם ולהזמין בעצמו מעלית. התובע פנה לחברה אחרת והזמין מעלית מסוג שונה (להלן, מעלית ב'). לשם התקנת מעלית ב' התובע נדרש לבצע שורה של עבודות בפיר, והוא ביצע אותן על חשבונו. בעקבות זאת, התובע ביקש לקבל החזר עבור עלות השלמת הפיר ועבודות נוספות המוטלות לטענתו על הנתבעת, ועבור ההפרש בין עלות מעלית א' לעלות מעלית ב', סה"כ יותר מ-100 א' ₪.

הנתבעת השיבה כי היא קיבלה תשלום על בניית הפיר בלבד והוא אכן בוצע כראוי. ההוצאות של התובע נגרמו בגלל החלטתו להחליף את דגם המעלית, או בגלל שהוא בחר לבצע עבודות מיותרות שאינן באחריות הנתבעת. בנוסף, הנתבעת הגישה תביעה נגדית בגין עבודות שביצעה ולא קיבלה עליהם תשלום.

פסק הדין בקצרה: על הנתבעת לשלם לתובע 72,540 ₪.

נימוקים בקצרה:

1. ההתקשרות בין הצדדים והפסקתה

מעמדה של הנתבעת הוא כקבלן, כיון שהובטח לה שכר עבור תוצאה ולא לפי מספר שעות העבודה. בין הצדדים היתה מחלוקת האם הנתבעת סיימה לבנות את הפיר. כדי להכריע במחלוקת בית הדין מינה מומחה שקבע שיש עבודות שהנתבעת היתה אמורה לבצע ולא ביצעה. לפיכך, בית הדין קבע שהנתבעת הסתלקה מעבודתה לפני שהיא סיימה אותה. בנוסף, הנתבעת לא הסכימה להזמין בעצמו את המעלית ולקבל את ההנחה שלה היתה זכאי לקבלן.

2. עבודות ההשלמה בפיר המעלית ועוד

התובע נדרש לבצע רשימה של עבודות כתנאי להתקנת מעלית ב'. לטענת הנתבעת העבודות נדרשו בגלל שהתובע החליט להזמין דגם מעלית אחר מזה שסוכם. ועילו לטענת התובע העבודות נדרשו בגלל שהנתבעת לא סיימה לבנות את הפיר באופן שייתאים למעלית א'.

כדי להכריע במחלוקת בית הדין פנה למומחה, שקבע כי רוב העבודות המופיעות ברשימה היו נדרשות גם עבור מעלית א', ולכן עלותן מוטלת על הנתבעת. לעומת זאת, עבודות נוספות שהתובע ביצע בבניין אינן באחריות הנתבעת ולכן היא פטורה מלשלם את עלותן.

3. האחריות לעלות הנוספת של מעלית ב' ולעבודות התקנתה

המחיר של מעלית ב' היה גבוה בכמעט 40 א' ₪ ביחס למחיר של מעלית א' כפי שסוכם עם הנתבעת. התובע ביקש לקבל פיצוי על כך. לכאורה, ההחלטה של התובע להתקין את מעלית ב' אינה באחריות הנתבעת.

אלא שהמומחה קבע כי מחיר השוק של מעלית א' בשוק גבוה בהרבה מהמחיר שסוכם עם הנתבעת, ככל הנראה בגלל שלנתבעת זכות להנחה בהזמנת מעליות. כיוון שהנתבעת הסתלקה מהעבודה ולא הזמינה את המעלית, הרי שהיא זכאית לקבל את מה שהובטח לה פחות עלות השלמת העבודה. קרי עלות השלמת העבודה, ובכלל זה הזמנת מעלית. כיוון שמחיר השוק של מעלית א' גבוה ממחיר השוק של מעלית ב', הרי שהתובע זכאי לקבל פיצוי בגין מלוא העלות של מעלית ב' (עפ"י ההכרעה בספר משפט הפועלים פרק טז, הלכה י ס"ק לג, בספיקו של החקרי לב חו"מ ב, פ). יתרה מזו, כיוון שעלות הזמנת מעלית ב' חסכה מהנתבעת הוצאות, הרי שהתובע זכאי גם להחזר עבור העבודות להתאמת הפיר למעלית ב', ובלבד שהעלות הכוללת של מעלית ב' והתאמת הפיר ביחד יהיו פחות מעלות מעלית א' בשוק, וכך אכן היה במקרה זה.

4. התביעה נגדית

הנתבעת הגישה תביעה נגדית בשיהוי גדול, ובית הדין קיים דיון נוסף בתביעה זו. למעשה בית הדין דחה את התביעה הנגדית בנימוקים שונים, כגון, היעדר ראיות. תביעה עבודות נוספות נדחתה בין השאר משום שהנתבעת לא הבהירה שהן יעלו כסף, ולכן אינה יכולה לדרוש עתה כסף על כך (שו"ע חו"מ שעה, ה, וראו אורות החושן: עבודה וקבלנות, עמ' 106-103). ביחוד במקרה זה שבו לא ברור שהעבודות היו נצרכות לדעת התובע.

למעבר לפסק הדין

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

<p>לע"י שלמה דוד בן זלמן ושרה אבנית ז"ל נלבי"ע סיון תשע"ט</p>	<p>לע"י רבי יעקב ז"ל בן אברהם ועישה ונחה בת יעיש ושמחה סבג</p>	<p>לע"י גב' לורין הופמן ז"ל</p>	<p>לע"י חיים משה בן קוקה יהודית כהן ז"ל נלבי"ע ז' בתשרי תשע"ה</p>	<p>לע"י סוזי בת עליזה כהן ז"ל נלבי"ע כ"ד בחשוון תשע"ח</p>
לע"י הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד				

ארץ אגדה

הרב מרדכי הוכמן

המוקד של פרשת צו

בתחילת פרשת צו נאמר (ויקרא, א-ב): "וַיִּדְבֶר ד' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: צו אֶת אֶהֱרֹן וְאֶת בְּנָיו לֵאמֹר זֹאת תֹּרַת הָעֹלָה הוּא הָעֹלָה עַל מוֹקֵדָה עַל הַמִּזְבֵּחַ כָּל הַלֵּילָה עַד הַבֹּקֶר וְאִשׁ הַמִּזְבֵּחַ תִּוְקַד בּוֹ". במסורה מובא שהמילה "מוקדה" כתובה בלא מפי' (=נקודה בתוך האות ה"א האחרונה). נראה שחסרון הנקודה הזו, מרמז להבנת הנקודה המרכזית של תחילת פרשת צו. וכפי שיתבאר להלן.

אבן עזרא התייחס לבעיה זו וכתב "...וה"א מוקדה נוסף, או 'מוקד' ו'מוקדה' הם שני שמות". כלומר, אבן עזרא מסכים שהשם העיקרי של המקום שבו יוקדת האש הוא 'מוקד' שם במשקל זכר, ובלשון רבים "מוקדי" כמו בישעיהו (לג, יד): "...מִי יְגוֹר לָנוּ אִישׁ אוֹכֵלָה מִי יְגוֹר לָנוּ מוֹקְדֵי עוֹלָם". ואמנם לפי הבנה זו מתבקש ש'מוקדה' שמוזכר כאן הוא שם בהטיה, והיינו ה'מוקד' של (אש) קרבן העולה. אלא שאם כך צריך היה להיות מפי' במילה וכדלהלן - "מוקדה", ולא מובן מדוע הוא חסר. ולכן תירץ אבן עזרא שהשם הזה מופיע גם במשקל של נקיבה - 'מוקדה'.

אך נראה שתרוץ זה הוא דחוק, משום שאם 'מוקדה' הוא שם שלא בהטיה, מתבקש מסגנון הכתוב שגם הוא היה נכתב בתוספת ה"א הידיעה - "היא העולה על המוקדה".

ולכן מסתבר יותר ש'מוקדה' הוא שם בהטיה והכוונה ל'מוקד' של (אש) קרבן העולה, ואמנם קשה, מדוע הוא נכתב בלא מפי'. במענה לקושי זה, יש להעיר שיש מקרים בתורה של חסרון מפי', והם נועדו לדרשה. וכן מצאנו בכתוב (במדבר לב, מב): "וַיִּנְבַח הַלֵּךְ וַיִּלְכְּדוּ אֶת קִנְיָה וְאֶת בְּנֵיהֶּ וַיִּקְרָא לָהּ נָבַח בְּשֵׁמוֹ" המילה "לה" מופיעה שם באופן יוצא דופן בלא מפי'. הרמב"ן מביא את המדרש שמתייחס לשלוש הפעמים שהמילה "לה" מופיעה בתנ"ך בלא מפי', ומסביר שהדבר מסמל התנגדות מסוימת למה שנאמר באותם כתובים. וכגון במקרה של "וַיִּקְרָא לָהּ נָבַח בְּשֵׁמוֹ" הדבר מרמז שהשם "נבח" לא נתקיים לאותה העיר. ונראה שאף כאן חסרון מפי' במילה 'מוקדה' מסמל התנגדות למה שנאמר בכתוב.

מ"ם זעירא

ההבנה שצריך לדרוש שחסרון המפי' בא למעט ממשמעות הכתוב, מסתייעת מכך שהמסורה מציינת שהאות מ"ם שבמילה 'מוקדה' היא מ"ם זעירא. מסתבר שאות קטנה מסמלת גם היא הקטנה של המשמעות הפשוטה של המילה. ואם כך נמצא שהאות מ"ם הקטנה שבתחילת המילה 'מוקדה', וכן חסרון המפי' שבסופה, מרמזים שניהם יחד שיש להקטין את משמעות הכתוב. ונראה שהם מרמזים למהפך במשמעות קרבן העולה

המהפך שבהבנת הצורך בקרבן העולה

בתחילת ספר ויקרא מוזכר קרבן העולה (ויקרא א, ג-ח):

"אִם עֹלָה קָרְבָנוּ מִן הַבְּקָר זָכָר תָּמִים יִקְרִיבוּ אֵל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּקְרַב אֹתוֹ לְרִצְנוֹ לִפְנֵי ה': וְסִמְךָ יָדוֹ עַל רֹאשׁ הָעֹלָה וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו: וְשָׁחַט אֶת בֶּן הַבְּקָר לִפְנֵי ד' וְהִקְרִיבוּ בְנֵי אֹהֶרֶן הַכֹּהֲנִים אֶת הַדָּם וְזָרְקוּ אֶת הַדָּם עַל הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב אֹהֶל מוֹעֵד: וְהִפְשִׁיט אֶת הָעֹלָה וְנִתַח אֹתָהּ לִנְתֻחֶיהָ: וְנִתְּנוּ בְנֵי אֹהֶרֶן הַכֹּהֵן אֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ וְעָרְכוּ עֲצִים עַל הָאֵשׁ: וְעָרְכוּ בְנֵי אֹהֶרֶן הַכֹּהֲנִים אֶת הַנְּתֻחִים אֶת הָרֹאשׁ וְאֶת הַפָּדֵר עַל הָעֲצִים אֲשֶׁר עַל הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל הַמִּזְבֵּחַ:"

לפי ההבנה שבתחילת ספר ויקרא קרבן העולה הוא קרבן רצוי מלכתחילה. האדם שמביא את הקרבן סומך ידו על ראש הקרבן, והוא מהרהר אז בלבבו בתשובה וחושב אז שכל מה שנעשה בקרבן משחיטה עד זריקה, ראוי מן הדין לעשות בו בעצמו, אלא שהקב"ה חס עליו וצווה שיביא בהמה במקומו. (בן יהוידע על ברכות כג, א). לפי הבנה זו העצים והאש מוזכרים שם בתור דבר טפל. בנוסף לשחיטה וזריקת דם הקרבן צריך גם לשרוף את גוף הבהמה, ולכן הכהנים עורכים מדורת אש על המזבח ושרפים על המוקד של האש את הנתחים של גוף העולה.

אולם בספר מורה נבוכים (ג, לב) הרמב"ם מציג גישה ולפיה מצוות הקרבת קרבנות בעלי חיים היא מצווה בדיעבד. והוא מבאר באריכות שבתקופות קדומות נהג כל העולם להקריב בעלי חיים לאלילים, והקב"ה משנה את טבע האדם באופן מדורג ולא באופן קיצוני. ולכן הוא לא אסר על בני ישראל את דרך העבודה המקובלת וציווה להם את ציוויי הקורבנות לדי' כדי שלא יקריבו לאלילים. לפי גישה זו, שהקרבנות הם בדיעבד, נראה לכאורה שגם האש על המזבח היא בדיעבד שהרי לכאורה היא טפילה לקרבנות, והיא נועדה רק כדי לשרוף עליה את הקרבנות. אלא שאין הדברים כך, ולאש על המזבח יש חשיבות עצמית, וכלדקמן.

וְאִשׁ תִּהְיֶה לֵילָה בּוֹ לַעֲיִנִי כָּל בַּיִת יִשְׂרָאֵל

ספר שמות מסתיים בסיפור הקמת המשכן, הוא מסתיים בכתוב: (מ, לח): "כִּי עָנָן ד' עַל הַמִּשְׁכָּן יוֹמָם וְאִשׁ תִּהְיֶה לֵילָה בּוֹ לַעֲיִנִי כָּל בַּיִת יִשְׂרָאֵל בְּכָל מִסְעֵיהֶם: ". הענן ששרה על המשכן במשך היום היה עדות לעולם ולבני ישראל שהקב"ה שורה בתוך עמו. והעדות הזו היתה נמשכת בלילה ומתבצעת אז על ידי אש. תרגום יונתן ותרגום ירושלמי וכן בספרי ובספרא ביארו שהכוונה לעמוד האש. אולם עמוד האש היה לפני המחנה, ואלו פשטות הכתוב מתייחסת לאש שהיתה בתוך המשכן - "וְאִשׁ תִּהְיֶה לֵילָה בּוֹ לַעֲיִנִי כָּל בַּיִת יִשְׂרָאֵל". ונראה לפרש שאש זו היא האש שהיתה על גבי המזבח. אש זו שמסמלת את השראת השכינה בישראל, אינה קשורה לקרבנות שמוקרבים עליה, ולכן יש מצווה לבער עצים על המזבח במשך כל הלילה. למצוות הבערת האש על המזבח יש חשיבות עצמית והיא משמשת אות להשראת השכינה בקרב ישראל. והיא אות נוסף ליעמוד אש' שהיה לפני מחנה ישראל ומאיר להם את הדרך כמתואר בספר במדבר (יד, יד): "וַיִּבְעַמְדוּ עָנָן אֶתָּה הַלֵּךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם וַיְבַעְמוֹד אֵשׁ לֵילָה".

למצוות קיום האש על המזבח בלילה יש חשיבות עצמית ללא קשר למצוות שריפת הקרבנות, והאש התמידית מעידה על השראת השכינה בישראל. מצוות הבערת האש על המזבח כל הלילה היא המצווה המתבארת בתחילת פרשת צו. והיא מגלה הבנה חדשה ביחס שבין קרבן העולה לבין המוקד של האש שעליה נשרף הקרבן.

בתחילת ספר ויקרא משמע שאין לאש חשיבות עצמית, והאש היא טפלה לקרבן, מכיוון שצריך לשרוף את הקרבן צריך לעשות מוקד של אש. התורה מרמזת להבנה זו בתחילת פרשת צו, כשהיא מתארת את המוקד של האש בתור דבר טפל לקרבן העולה: "זאת תורת העֹלָה הוא העֹלָה על מוקְדָה". ומשמע שם שמוקד האש טפל לקרבן העולה שנשרף עליו. אך תכף בסמוך מובאת מצוות הבערת האש כל הלילה שאינה קשורה כלל לקרבן, ויש לה חשיבות עצמית בדומה לעמוד האש המעיד על השראת השכינה בישראל. ולפי שיטת הרמב"ם במורה נבוכים מצוות זו של הבערת האש היא מצווה של לכתחילה, והיא אינה מצווה בדיעבד כמו הקרבת הקרבנות שנועדה לשרש מבני ישראל את תאוותם להקריב קרבנות לעבודה זרה. ולהבנה זו, שלאש יש חשיבות עצמית והיא אינה טפילה לקרבן העולה, רמזה התורה בכך שהיא כתבה את המילה "מוקְדָה" בלא מִפִּיק וכן כתבה אותה באות מס זעירא. שני שינויים אלו נועדו לרמז לנו, שלמרות שמהמילה "מוקְדָה" משמע שהמוקד של האש טפל לקרבן העולה, הרי שאין הדברים כך, אלא לאש יש חשיבות עצמית של מצווה לכתחילה, ואילו לקרבן העולה יש חשיבות של מצווה בדיעבד (לפי המבואר במורה נבוכים¹).

¹ וכבר הביא מהר"ם אלשקר (סימן קיז) סיוע לשיטת הרמב"ם מדברי רבי פנחס בויקרא רבה (כב, ח).

לע"נ אמו"ר רחל בת ר' בנימין בונים ע"ה

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"י)

Esslingen am Neckar, Germany

אסלינגן אם נקר, גרמניה
סיון תש"פ

מכירת חמץ בפחות משווי של החמץ

שאלה

אנחנו רגילים לערוך מכירת חמץ בסכום מסוים על פי הערכת השווי של החמץ. כל אחד מהמוכרים בשטר ההרשאה למכירת החמץ מפרט את סוגי החמץ שברשותו וכן נותן הערכה של שווי החמץ. לאחר מכן אנו מחשבים את הסכום הכולל של החמץ משטרי ההרשאות, וסכום זה אנו רושמים כסכום העסקה במכירת החמץ לגוי. השנה עקב הלחץ ממגפת הקורונה טעייתי בחישוב, והתברר שעכשיו הסכום העסקה הכולל שרשמתי במכירה לגוי נמוך בהרבה מהסכום הכולל העולה משטרי ההרשאה. האם דבר זה פוגם במכירה?

תשובה

גם אם החמץ נמכר בפחות משווי המכירה תקפה, והחמץ מותר לאחר שנקנה בחזרה מהגוי לאחר הפסח¹. מן הראוי בעתיד לא לכתוב סכום קצוב למכירה אלא לכתוב שהמחיר הסופי של העסקה ייקבע על פי שלושה שמאים שישומו את שווי של החמץ².

¹ כתב בתרומת הדשן (סימן קכ):

"שאלה: מי שיש בידו עניני חמץ סמוך לפסח, וקשה עליו לבערם ורוצה לתתם לנכרי חוץ לבית במתנה גמורה, ואותו נכרי, הישראל מכירו ויודע בו שלא יגע בהן כלל, אלא ישמרם לו עד לאחר הפסח ויחזור ויתנה לו; שרי כה"ג או לאו?
תשובה: יראה דשרי, רק שיתנם לו במתנה גמורה בלי שום תנאי, או שימכרם לו מכירה גמורה בדבר מועט".
מוכח מזה שיכול למכור את החמץ בדבר מועט, היינו בפחות משווי.

וכן העתיק בשלחן ערוך (או"ח תמח, ג):

"חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח, אסור בהנאה אפילו הניחו שוגג או אנוס. ואם מכרו או נתנו לאינו יהודי שמחוץ לבית קודם הפסח, אף על פי שהישראל מכרו לאינו יהודי ויודע בו שלא יגע בו כלל אלא ישמרנו לו עד לאחר הפסח ויחזור ויתננו לו, מותר ובלבד שיתננו לו מתנה גמורה בלי שום תנאי, או שימכרנו לו מכירה גמורה בדבר מועט; אבל מתנה על מנת להחזיר לא מהני".

וביאר בחק יעקב (שם ס"ק טז):

"בדבר מועט. ואין לחוש לביטול מקח, כי אנו סהדי שהישראל גמר ואקני לו כדי שלא לעבור אבל יראה ובל ימצא. וכחאי גוונא כתבו תוספות פרק ה' דעכו"ם [עבודה זרה] דף ע"א [ע"א] ד"ה רב אשי לענין בכור, ע"ש. ובבבא מציעא דף ל' ע"ב ד"ה [אפקיה] [אפקרה]".
כפי שציין החק יעקב, הדברים מפורשים בתוספות [עבודה זרה ע"א ד"ה רב אשי] לענין מכירת בהמה לגוי על מנת לפוטרה מבכורה: "ונראה להחמיר ולהקנות לעובד כוכבים דבר שעושה אותה טרפה, כגון הריאה והראש מן הבהמה או מן העובר כשהיא מעוברת, אמנם אי"צ שיתן העובד כוכבים מעות שוה הראש והריאה אלא סגי שיקנם בפרוטה. ואף על פי ששוה יותר כפלים, אפ"ה אין לחוש משום ביטול מקח, שאנו סהדי שהישראל גמר ואקני לעובד כוכבים כדי להפטר מן הבהמה".

וכן כתב המשנה ברורה (סימן תמח ס"ק יט):

"בדבר מועט. ואין לחוש לביטול מקח, שהרי יודע בעצמו ששוה יותר ומתרצה להקנות לו כדי שלא ישאר ברשותו ויהא אסור בהנאה".
אמנם לכאורה יש להקשות, הרי בשלחן ערוך (חו"מ רכז, ד) מובאת מחלוקת ראשונים במקרה שהמחיר היה בהפרש של יותר משתות מהשווי, אם רק המתאנה יכול לחזור בו, או שגם המאנה יכול (כל עוד המתאנה לא גלה דעתו שמתרצה במקח). ואם כן, לדעות שרק המתאנה יכול לבטל המקח, ואם כן בוודאי היהודי לא יבטל המקח, כיוון שאז החמץ ייאסר בהנאה ויעבור על כל יראה ובל ימצא, וממילא הכול מיושב; אך לדעות שגם המאנה יכול לבטל המקח, אם כן מדוע לא נחוש לביטול מקח מצד הגוי?

ונראה שליישב זאת כיוון הפרי מגדים (משבצות זהב סימן תמח ס"ק ד):

"וזה במכירה מועטת דהוה ביטול מקח, רק בגילוי דעת סגי, כר"ן (ח"פ) [ריש פסחים] [ד"ה בודקין]".

וכונתו לדברי הר"ן (פסחים א ע"א בדפי הרי"ף), שביאר מדוע ביטול מועיל לגבי חמץ אף על פי שלא יועיל כהפקר במקרה רגיל:

"חמץ שאני לפי שאינו ברשותו של אדם, אלא שעשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו, ומש"ה בגלויי דעתא בעלמא דלא ניחא ליה דליהו זכותא בגווייה כלל סגי ומהני אפילו לחמץ ידוע".

ומצאנו כעין סברא זו בשו"ת משאת בנימין (סימן נט), וראה גם בחק יעקב (סימן תמח ס"ק יד) ובמשנה ברורה (סימן תמח ס"ק יז). ובשו"ת חתם סופר (חלק א אורח חיים סימן קח) תירץ:

"אף על גב דלכתחלה היה נכון לדקדק בדמים שלא יהיה בו אונאה המבטלת המקח, דגוי המאנה חוזר המקח כמבואר, מכל מקום בדיעבד סגי בהכי דאנן סהדי דישאל מוחל לו האונאה וכאילו התנה הגוי ע"מ שאין לך עלי אונאה, דעל מנת כן כתב הישראל דגם כל דבר שיש בו חשש חמץ מכר והוא לא ידע מה הוא, אף על גב דאפשר שאם ידוע לו מה הוא יעלה לסך מרובה, מכל מקום מכר לו באותן הדמים וה"ל כהתנה כן, ובר מן דין אין אונאה במכירת חמץ, דה"ל כמכור מפני דוחקא דאין בו אונאה כמבואר בש"ע ח"מ סי' רכ"ז ס"ט, וגם לפי פשטיות לשון רמ"א סי' רכ"ז ס"ט, א"כ בכה"ג אין מוציאין מיד המאנה בלא"ה, אלא שהסמ"ע שם דחה דברי רמ"א ע"ש, וכל זה אי שווי החבית הוא יתר משתות, דבלא"ה לא בטל מקח והוא מבואר".

מכל זה מבואר שניתן למכור חמץ בפחות משווי. וראה בביאור הלכה (תמח, ג ד"ה בדבר מועט) מה יהיה הדין אם ימכור ביותר משווי. אמנם עדיין יש לעיין במכירה זו שמכר את כל החמץ במחיר קצוב, אם יש חשש ממה שפסק הרמב"ם (הלכות מכירה כא, א-ג):

"המקנה לחבירו דבר שאינו מסוים, אם היה מינו ידוע, אף על פי שאין מדתו ומשקלו ומניינו ידוע, הרי זה קנה, ואם אין מינו ידוע לא קנה.

כיצד, ערימה זו של חטים אני מוכר לך בכך וכך, מרתף זה של יין אני מוכר לך בכך וכך, שק של תאנים אני מוכר לך בכך וכך, אף על פי שאין מדת הערימה ידועה ולא משקל התאנים ולא מניין הקנקנים ידוע, הרי זה ממכרו קיים, אף על פי שנמצא חסר או יתר על האומדן שהיה בדעתך, ויש להם הוניה לפי השער שבשוק כמו שביארנו.

אבל האומר לחבירו כל מה שיש בבית זה אני מוכר לך בכך וכך, וכל מה שיש בתיבה זו אני מוכר לך בכך וכך, או בשק הזה אני מוכר לך בכך וכך, ורצה הלוקח ומשך, אין כאן קניין, שלא סמכה דעתו של לוקח, שהרי אינו יודע מה שיש בו אם תבן או זהב, ואין זה אלא כמשחק בקוביא, וכן כל כיוצא בזה".

כדברי הרמב"ם נפסק בשלחן ערוך (ח"מ רט, א-ב).

ואם כן יש לעיין, אם יש במקרה שמכר את כל סוגי החמץ במחיר מסוים חשש שלא סמך דעתו, כפי שכתב הרמב"ם במוכר דבר שאין מינו ידוע. ואכן במקור חיים (סימן תמח, ביאורים ס"ק ט ד"ה וכשמוכר החמץ) כתב שמטעם זה צריך לפרט את כל סוגי החמץ, שאם רק אומר "כל חמצי", זה נחשב אין מינו ידוע.

אמנם במקרה זה נראה שיתכן שנחשב שפירט סוגי החמץ, שכן בחוזה עם הגוי היה כתוב שמוכר החמץ כפי שמפורט בשטרי הרשאה, ובשטרי ההרשאה המוכרים פירוט את כל סוגי החמץ.

ומלבד זאת כמה פוסקים חלקו על המקור חיים. בשו"ת רבי עקיבא (תניינא סימן ז) כתב שבאומר "כל חמצי", המכירה מועילה. וכן בביאור הלכה (תמח, ג ד"ה בדבר מועט) כתב בשם השדי חמד שבדיעבד המכירה מועילה אף אם לא פירט כל מין.

ובשו"ת אגרות משה (אורח חיים חלק א סימן קט) חידש שגם אם "כל חמצי" הוא כאין מינו ידוע, זה רק אם מוכר חמץ של אדם אחד או כמה אנשים בודדים, שאז לא ברור איזה סוג חמץ יש להם, אך אם מוכר חמץ של אנשים רבים, ברור שיש להם מכל מיני החמץ, ולכן זה נחשב שידוע לנכרי שקונה את כל המינים ורק את המידה והמשקל אין ידוע, ובה המכירה מועילה.

כתב שלחן ערוך (ח"מ ר, ז):

"אין הרשות קונה, ולא הכלי, ולא משיכה, ולא הגבהה, א"כ פסק תחלה המדה בכך וכך; אבל כל זמן שלא פסק, אין לו שום צד שיקנה בו, דכל זמן שלא פסק לא סמכה דעת שניהם, שמא לא יסכימו על הסכום. ואם המקח דבר שדמיו קצובים, אף על פי שלא פסק, קנה. וכן אם א"ל: הריני מוכר לך כפי מה שישמוהו ג', קנה, אפילו אין דמיו קצובים".

והנה, עצה זו, למכור חמץ בדרך זו, מוזכרת אצל פוסקים רבים, וכן הזכיר זאת בביאור הלכה (תמח, ג ד"ה בדבר מועט).

ובאופן זה גם אין צריך לפרוט את כל מיני החמץ, שהרי לא כתבו הרמב"ם והשלחן ערוך (שהובאו לעיל) שלא סמכה דעתו לקנות דבר שאינו מסוים, אלא כשמוכר בכך וכך, היינו בסכום קצוב, אך כשמוכר לפי שומת שלושה שמאים אין חשש, שהרי יודע שבכל מקרה לא ישלם אלא שווי. וכן כתב הפתחי תשובה (חושן משפט סימן רט ס"ק א):

"כל מה שיש בבית זה אני מוכר לך בכך וכך. עיינו בתשובת באר יצחק חלק או"ח סי' ו' שכתב דנראה ברור, דדוקא בכה"ג שאומר שמוכר בסך כך וכך, בזה אמרינן דלא סמכא דעתיה דהקונה דדילמא אינו שוה כפי הסך שקצב, משא"כ כשאומר שמוכר לו כפי שישמוהו שלשה [עיינו לעיל סימן ר' סעיף ז] וכמו שנהוג במכירת חמץ, בזה לא שייך לא סמכא דעתיה, דודאי לא ישמוהו לחייבו יותר משווי, ע"ש שהביא ראיות לזה".

וכן כתבו גם בשו"ת צמח צדק (לובאוויטש אורח חיים סוף סימן מה) ובשו"ת נשמת חיים (לרב חיים ברלין, סוף סימן לו). ובאגרות משה (אורח חיים חלק א סימן קט) פקפק קצת בסברא זו, אך הרי מכל מקום גם לדעתו אין חשש במכירת חמץ של אנשים רבים, כמבואר לעיל בסוף הערה 1.

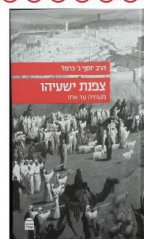
ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך
הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חדש – "צפנת ישעיהו" מאת הרב יוסף כרמל

הנביא ישעיהו פעל באחת מהתקופות הסוערות והדרמטיות ביותר בחיי האומה הישראלית, תקופה של ציפיה למשיח שנשברה ברעש אדמה נורא, וחוללה גם מהפך רוחני ופוליטי. האור בקצה המנהרה הפציע שוב רק בימיו של חזקיהו. צפנת ישעיהו: מעזיזה עד אחז מפגיש אותנו עם שלושה מלכים שעמדו בצומת היסטורי זה בתולדות עמנו: עזיזה, המלך שדרש את האלוהים אין לקה בצרעת בעקבות חטאו; יותם, המלך הצדיק ביותר בתולדות עמנו; ואחז, המלך אשר הכיר בקב"ה אבל לא האמין בהשגחתו. בביאורו לנבואות ישעיהו, צמד הרב כרמל, לדברי חכמינו וגדולי הראשונים, ומציע דרך מרתקת ללימוד תנ"ך בעקבות חז"ל. קראה זו מבהירה את התכנית האלוהית ומבררת סוגיות עקרוניות באמונה. צפנת ישעיהו מגלה לקורא את משמעות הנבואות לדורו של הנביא ואת הרלוונטיות שלהן לדורנו.

חברי הועדה המייעצת:
הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ

יועצים מדעיים:
הרב פרוי אברהם שטינברג
הרב פרוי דרור פיקסלר
הרב פרוי נתן קלר